

3. สถานที่จำหน่ายอาหารสะอาดและปลอดภัยจาก เชื้อจุลินทรีย์ และสารเคมี ภัตตาคาร ร้านอาหาร ตลาดสด ซูเปอร์มาเก็ต แหล่งท่องเที่ยว ร้านขายของชำ ตลาดนัดรถเร่

4. มีชุมชน / ภาคีเครือข่ายอาหารปลอดภัยในทุกเขต (กทม.) และทุกจังหวัด

5. สถานที่ผลิตอาหารแปรรูปได้มาตรฐาน GMP

6. มีครอบครัวอาหารปลอดภัยเพิ่มขึ้นทุกปีในทุกหมู่บ้าน

7. โรงเรียนสถานศึกษาโรงพยาบาลและทุกองค์กรเข้าร่วม

โครงการอาหารปลอดภัยปฏิบัติการรณรงค์ตรวจสอบเฝ้าระวังอาหาร โดยมีสมาชิกแกนนำ

8. การวิจัยและพัฒนาเพื่อให้เกิดอาหารปลอดภัยและเป็นวัฒนธรรมของคนไทยได้รับการส่งเสริมและนำบทเรียนไปสังเคราะห์ใช้ประโยชน์

9. ห้องปฏิบัติการตรวจวิเคราะห์ระดับต่างๆ มีศักยภาพทัดเทียมมาตรฐานสากลและกระจายครอบคลุมความต้องการของพื้นที่

10. โครงสร้างองค์การการประสานงานอาหารปลอดภัยแห่งชาติมีความชัดเจน ประเด็นยุทธศาสตร์

11. การปรับกระบวนการทัศน์ด้านอาหารปลอดภัย เป็นการปรับวิธีคิดใหม่ หรือความเชื่อ ทำความเข้าใจกับความเป็นไปของ สถานการณ์ต่างๆ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ในสังคม ทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของระบบห่วงโซ่อาหาร เกิดจิตสำนึกและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิต จำหน่าย และบริโภคอาหารโดยคำนึงถึงความปลอดภัยเป็นสำคัญ

12. การพัฒนาความเข้มแข็งในการควบคุม กำกับ ดูแล ให้ อาหารปลอดภัย เป็นการสร้างความเข้มแข็งการกำกับดูแลให้อาหารปลอดภัยอย่างครบวงจร หรือตลอดห่วงโซ่อาหาร ตั้งแต่การควบคุมการนำเข้า การผลิตในภาคเกษตรกรรม การผลิตและการแปรรูประดับชุมชน อุตสาหกรรม การขนส่ง การจำหน่าย รวมทั้งกฎหมาย และการสร้างแรงจูงใจให้ผู้ประกอบการผลิตอาหารที่มีคุณภาพมาตรฐาน และปลอดภัย ตลอดจนควบคุมการนำเข้าสารเคมีทางการเกษตรและเภสัชเคมีภัณฑ์ที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยด้านอาหาร

13. การสร้างความร่วมมือเครือข่ายภาคีพันธมิตร เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ โดยความร่วมมือของเครือข่ายภาคีพันธมิตรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น และ สื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ดัดสินใจ และวางแผนการดำเนินงานอาหารปลอดภัยด้วยตนเอง

14. การเสริมสร้างนวัตกรรม องค์ความรู้ และเทคโนโลยี เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการริเริ่มแนวคิดใหม่ๆ เชิงวิชาการ ภูมิปัญญา การพัฒนาเทคโนโลยี และการสร้างองค์ความรู้ที่หลากหลาย มาใช้เป็นพลังในการพัฒนาประเทศให้มีประสิทธิภาพ รวมทั้งเพิ่มสมรรถนะในการแข่งขันกับต่างประเทศ

1.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา

คำว่า “การพัฒนา” ในภาษาอังกฤษใช้ว่า “Development” นำมาใช้เป็น คำเฉพาะ และใช้ประกอบคำอื่นก็ได้ เช่น การพัฒนาประเทศ การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง และการพัฒนาข้าราชการ เป็นต้น การพัฒนาจึงถูกนำไปใช้กันโดยทั่วไปและมีความหมายแตกต่างกันออกไป ดังกล่าวมาแล้ว เกี่ยวกับความหมายของการพัฒนานั้นได้มีผู้ได้ให้ความหมายเอาไว้หลายความหมาย ทั้งความหมายที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกันออกไป ซึ่งอาจจำแนกออกได้ 10 ลักษณะ คือ ความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไป ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ ความหมายทางเทคโนโลยี ความหมายทางการวางแผน ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ ความหมายทางพุทธศาสนา ความหมายทางสังคมวิทยา และความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชน

ความหมายจากรูปศัพท์ โดยรูปศัพท์คำว่า “การพัฒนา” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “Development” แปลว่า การเปลี่ยนแปลงที่ละเล็กละน้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัวขึ้น เติบโตขึ้น มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสมกว่าเดิม หรืออาจก้าวไปถึงขั้นที่อุดมสมบูรณ์เป็นที่น่าพอใจ (ปกรณีย์ ปรียากร, 2538 : 5) ส่วนความหมายจากรูปศัพท์ในภาษาไทยนั้น หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี ถ้าเป็นกริยา ใช้คำว่า “พัฒนา” หมายความว่า ทำให้เจริญ คือ ทำให้เติบโต งอกงาม ทำให้งอกงามและมากขึ้น เช่น เจริญทางไมตรี (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 : 238)

“การพัฒนา” โดยความหมายจากรูปศัพท์ จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโตงอกงามและดีขึ้นจนเป็นที่น่าพึงพอใจ ความหมายดังกล่าวนี้ เป็นที่มาของความหมายในภาษาไทยและเป็นแนวทางในการกำหนดความหมายอื่น ๆ

ความหมายโดยทั่วไป “การพัฒนา” ที่เข้าใจโดยทั่วไป มีความหมายใกล้เคียงกับความหมายจากรูปศัพท์ คือ หมายถึง การกระทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่งที่ดีกว่าเดิมอย่างเป็นระบบ หรือการทำให้ดีขึ้นกว่าสภาพเดิมที่เป็นอยู่อย่างเป็นระบบ (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2526 :1) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบทางด้านคุณภาพระหว่างสภาพการณ์ของสิ่งใดสิ่ง

หนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ถ้าในปัจจุบันสภาพการณ์ของสิ่งนั้นดีกว่า สมบูรณ์กว่า ก็แสดงว่าเป็นการพัฒนา (ปกรณ ปริยากร, 2538 : 5)

“การพัฒนา” ในความหมายโดยทั่วไป จึงหมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้คุณภาพดีกว่าเดิม ความหมายนี้นับว่าเป็นความหมายที่รู้จักกันโดยทั่วไป เพราะนำมาใช้มากกว่าความหมายอื่น ๆ แม้ว่าจะไม่ใช่ยอมรับของนักวิชาการก็ตาม

ความหมายทางเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” ว่า หมายถึง ความเจริญเติบโต โดยเน้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เช่น ผลผลิตรวมของประเทศเพิ่มขึ้น รายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้น รายได้เฉลี่ยต่อหัวต่อคนของประชากรเพิ่มขึ้น (ณัฐพล ชันชไชย, 2527 : 2) มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากขึ้น ประชากรมีรายได้เพียงพอที่สามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนได้ (เสถียร เขยประทับ, 2528 : 9) ซึ่งอาจสรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการทางสังคม มีผลผลิตออกมาในรูปซึ่งสามารถวัดได้ด้วยเกณฑ์ทางเศรษฐศาสตร์ (สุนทร โคมิน, 2532 : 37) จะเห็นได้ว่า นักเศรษฐศาสตร์ได้กำหนดความหมายของ “การพัฒนา” โดยใช้ความหมายจากรูปศัพท์และความหมายโดยทั่วไป คือ หมายถึง “ความเจริญเติบโต” แต่เป็นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตามเนื้อหาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการเน้นความหมายในเชิงปริมาณ คือ การเพิ่มขึ้น หรือการขยายตัวทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่น ๆ

ความหมายทางพัฒนาบริหารศาสตร์ นักพัฒนาบริหารศาสตร์ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” เป็น 2 ระดับ คือ ความหมายอย่างแคบและความหมายอย่างกว้าง ความหมายอย่างแคบ การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงในตัวระบบกระทำการให้ดีขึ้นอันเป็นการเปลี่ยนแปลงในด้านคุณภาพเพียงด้านเดียว ส่วนในความหมายอย่างกว้างนั้น การพัฒนาเป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงในตัวระบบกระทำการทั้งในด้านคุณภาพ ปริมาณและสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน ไม่ใช่ด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว “การพัฒนา” ในความหมายของนักพัฒนาบริหารศาสตร์จะมีขอบข่ายกว้างขวางกว่าความหมายจากรูปศัพท์ ความหมายโดยทั่วไปและความหมายทางเศรษฐศาสตร์ที่กล่าวมาแล้วเพราะหมายถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งในด้านคุณภาพ (ดีขึ้น) ปริมาณ (มากขึ้น) และสิ่งแวดล้อม (มีความเหมาะสม) ไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียว

ความหมายทางเทคโนโลยี ในทางเทคโนโลยี “การพัฒนา” หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบอุตสาหกรรม และการผลิตด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัย ด้วยนักวิทยาศาสตร์และนักประดิษฐ์ ทำให้สังคมเปลี่ยนแปลงจากสังคมประเพณีนิยม เป็นสังคมสมัยใหม่ที่ทันสมัย (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2534 : 95) หรือ การพัฒนา คือ การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ด้วย

เทคโนโลยีนั่นเอง (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ, 2534 : 13) จะเห็นได้ว่า ความหมายของ “การพัฒนา” ในทางเทคโนโลยีแตกต่างออกไปจากความหมายที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยหมายถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ทันสมัยด้วยความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายอีกแนวทางหนึ่ง

ความหมายทางการวางแผน ในทางการวางแผน “การพัฒนา” เป็นเรื่องเกี่ยวกับการชักชวน การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง เป็นไปตามลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันเป็นวงจร โดยไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2534 : 91-92) ซึ่งองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (The United National Educational, Scientific and Cultural Organization : UNESCO) (1982 : 305 อ้างถึงใน อัจฉรา โพธิยานนท์ : 11) สรุปไว้ว่า การพัฒนาเป็นหน้าที่ (Function) ของการวางแผนและการจัดการ ดังนี้

$$D = f(P + M)$$

เมื่อ D = Development คือ การพัฒนา

P = Planning คือ การวางแผน

M = Management คือ การบริหารงาน หรือ การจัดการ

ดังนั้น “การพัฒนา” จะเกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

ความหมายของนักวางแผน จะเป็นไปอีกแนวทางหนึ่ง โดยอาจสรุปได้ว่าหมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเตรียมการของมนุษย์ไว้ล่วงหน้า ในลักษณะของแผนและโครงการ แล้วบริหารหรือจัดการให้เป็นไปตามแผนและโครงการจนประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ จะเห็นได้ว่า ความหมายของ การพัฒนาทางการวางแผน กำหนดให้การพัฒนาเป็นกิจกรรมของมนุษย์และเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนโดยมนุษย์ ไม่ใช่เป็นการพัฒนาในความหมายนี้

ความหมายเกี่ยวกับการปฏิบัติ ในขั้นของการปฏิบัติ “การพัฒนา” หมายถึง การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจัง และเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจร ไม่มีการสิ้นสุด (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ และพูนศิริ วัจนะภูมิ, 2534 : 13)

ความหมายของการปฏิบัติการณ์นี้ เป็นความหมายต่อเนื่องจากความหมายทางการวางแผน โดยมุ่งเน้นถึงการนำแผนและโครงการไปดำเนินการอย่างจริงจังและอย่างต่อเนื่อง เพราะถึงจะมีแผนและโครงการแล้ว แต่ถ้าหากไม่มีการนำไปปฏิบัติ การพัฒนา ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้

ความหมายทางพุทธศาสนา พระราชวรมณี (2530 : 16 -18) ได้ให้ความหมายและอธิบายไว้ว่า ในทางพุทธศาสนา “การพัฒนา” มาจากคำภาษาบาลีว่า วัฒนฺจะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เรียกว่า พัฒนา หรือ วัฒนฺหา เช่น การสร้างถนน บ่อน้ำ อ่างเก็บน้ำ เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องของการเพิ่มพูนขยาย ทำให้มากหรือทำให้เติบโตขึ้นในทางวัตถุ และได้เสนอข้อคิดไว้ว่า คำว่า “การพัฒนา” หรือคำว่า “เจริญ” นั้น ไม่ได้แปลว่าทำให้มากขึ้น เพิ่มพูนขึ้นอย่างเดียวเท่านั้น แต่มีความหมายว่า ดัดหรือทึง เช่น เจริญพระเกศา คือ ดัดผม มีความหมายว่า รก เช่น สุสิยาโลกวฑฺฒโน แปลว่า อย่าเป็นคนรกโลกอีกด้วย ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นสิ่งที่ทำแล้วมีความเจริญจริง ๆ คือ ต้องไม่เกิดปัญหาติดตามมา หรือไม่เสื่อมลงกว่าเดิม ถ้าเกิดปัญหาหรือเสื่อมลง ไม่ใช่เป็นการพัฒนา แต่เป็นหายนะ ซึ่งตรงกันข้ามกับการพัฒนา กล่าวได้ว่า “การพัฒนา” ในทางพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนให้มีความสุข มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การพัฒนาในความหมายนี้มีลักษณะเดียวกันกับ การพัฒนาในความหมายทางด้านการวางแผน คือ เป็นเรื่องของมนุษย์เท่านั้น แตกต่างกันเพียง การวางแผนให้ความสำคัญที่วิธีการดำเนินงาน ส่วนพุทธศาสนามุ่งเน้นผลที่เกิดขึ้น คือ ความสุขของมนุษย์เท่านั้น

ความหมายทางสังคมวิทยา นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม ซึ่งได้แก่ คน กลุ่มคน การจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคม ด้วยการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ (จิตยา สุวรรณชฎ, 2527 : 354) การพัฒนาเป็นทั้งเป้าหมายและกระบวนการที่ครอบคลุมถึงทั้งการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของคนต่อชีวิตและการทำงาน การเปลี่ยนแปลงสถาบันต่างๆ ทางสังคม วัฒนธรรมและการเมืองอีกด้วย (Streeten, 1972 : 3) นักสังคมวิทยาได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม คือ มนุษย์ กลุ่มทางสังคม การจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายในทางพุทธศาสนา คือ การเปลี่ยนแปลงมนุษย์และสิ่งแวดล้อมให้มีความสุข และมีลักษณะเช่นเดียวกับความหมายทางการวางแผน คือ ด้วยวิธีการจัดสรรทรัพยากรของสังคมอย่างยุติธรรมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งนักวางแผน เรียกว่า การบริหารและการจัดการนั่นเอง ความหมายทางด้านการพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” ไว้ว่า หมายถึง การที่คนในชุมชนและสังคมโดยส่วนรวมได้ร่วมกันดำเนินกิจกรรม เพื่อปรับปรุงความรู้ความสามารถของตนเอง และร่วมกันเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของตนเอง ชุมชน และสังคมให้ดีขึ้น (สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, 2525 : 179) การพัฒนาเป็นเสมือนกลวิธีหรือมรรควิธี (Means) ที่ทำให้เกิดผล (Ends) ที่ต้องการ คือ คุณภาพชีวิต ชุมชน และสังคมดีขึ้น (ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, 2534 : 2) นักพัฒนาชุมชนได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” ไว้ใกล้เคียงกับนักสังคมวิทยา คือ เป็นวิธีการ

เปลี่ยนแปลงมนุษย์และสังคมมนุษย์ให้ดีขึ้น แต่นักพัฒนาชุมชนมุ่งเน้นที่มนุษย์ในชุมชนต้องร่วมกัน ดำเนินงานและได้รับผลจากการพัฒนาร่วมกัน ความหมายของการพัฒนาในด้านการพัฒนาชุมชน หรือการพัฒนาชุมชนนี้ จะกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในบทที่ 3

โดยสรุป จากความหมายในด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่า “การพัฒนา” มีความหมายทั้งที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันออกไปบ้าง ซึ่งถ้าหากพิจารณาจากความหมายเหล่านี้อาจสรุปได้ว่า “การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น ทั้งทางด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการวางแผนโครงการและดำเนินงานโดยมนุษย์ เพื่อประโยชน์แก่ตัวของมนุษย์เอง” ลักษณะของการพัฒนา เมื่อการพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและหลายสาขาวิชา ทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการ แต่ลักษณะที่สำคัญ มีดังต่อไปนี้

1. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ เช่น ด้านคุณภาพ ปริมาณ และสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้นหรือให้มีความเหมาะสม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้น หรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ ซึ่งเป็นลักษณะตามความหมายทางด้านพัฒนาบริหารศาสตร์

2. มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) คือ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกัน โดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับ ไม่สามารถข้ามขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งได้

3. มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) คือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้า ๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

4. เป็นแผนการหรือโครงการ คือ เกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลงใคร ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้น ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีเตรียมการไว้ล่วงหน้า

5. เป็นวิธีการ การพัฒนาเป็นมรรควิธีหรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชน ต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

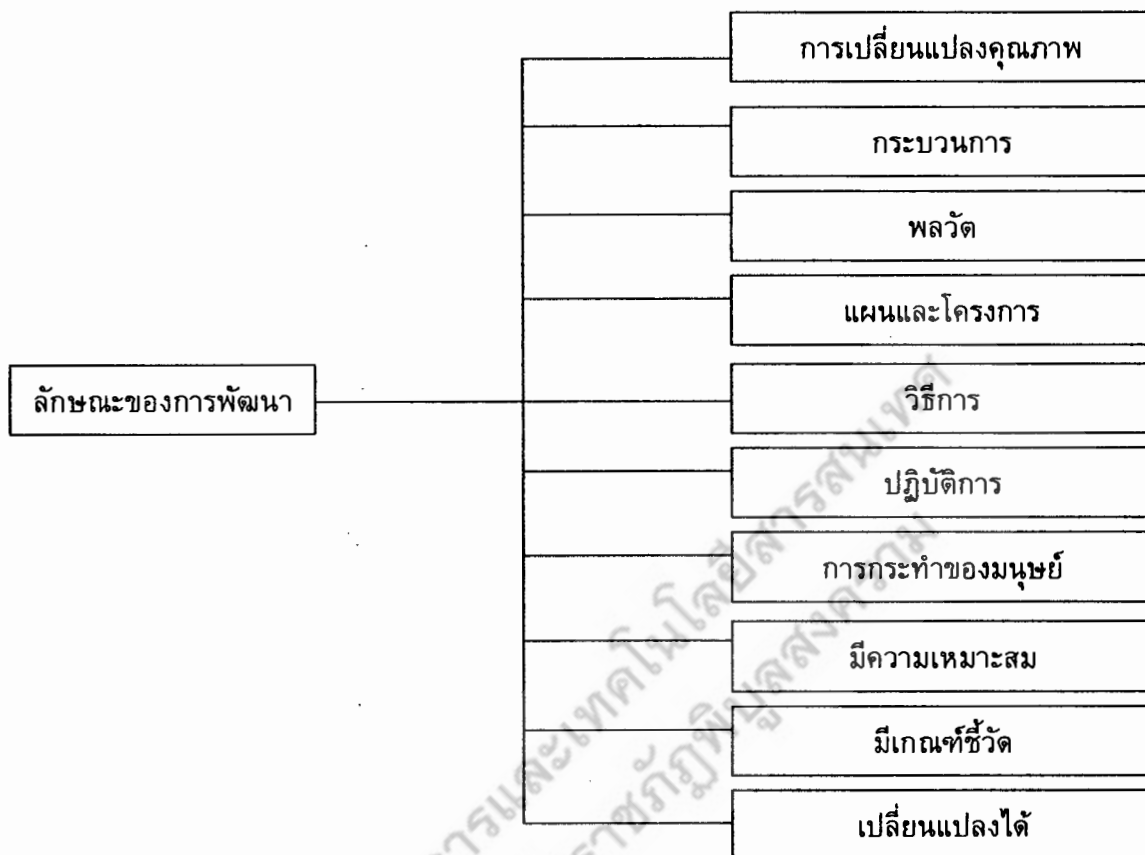
6. เป็นปฏิบัติการ คือ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

7. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่าง ๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่น ๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

8. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุข เพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

9. มีเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นการพัฒนาหรือไม่ ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น เปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลง กำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพ ปริมาณ สิ่งแวดล้อม ความคงทนถาวร การประเมินผลจากผู้ที่เกี่ยวข้องว่ามีความเหมาะสมหรือพึงพอใจหรือไม่ และระดับใด เป็นต้น

10. สามารถเปลี่ยนแปลงได้ การพัฒนานอกจากจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อมนุษย์ สังคม และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์แล้ว รูปแบบ กระบวนการ และวิธีการพัฒนาเองสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากการพัฒนา จึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอลักษณะทั้ง 10 ประการนี้ เป็นลักษณะรวมของการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงที่ขาดลักษณะใดลักษณะหนึ่งจะไม่ใช้การพัฒนา เป็นเพียงการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบหนึ่งที่มีการความหมายใกล้เคียงกับการพัฒนาเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงลักษณะนี้มีอยู่ทั่วไป และมีผู้นำมาใช้แทนการพัฒนาซึ่งไม่ถูกต้อง เพราะการพัฒนาต้องมีลักษณะรวมกันทั้ง 10 ประการดังกล่าวแล้ว ลักษณะของการพัฒนาอาจสรุปได้ ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงลักษณะรวมของการพัฒนา

1.2.1 ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (อ้างถึงใน แบนดูราไลลักษณะ กิตติวงศ์โสภา, 2535) เชื่อว่าการศึกษาคือพฤติกรรมของมนุษย์นั้น จะต้องวิเคราะห์เงื่อนไขและสิ่งเร้าของพฤติกรรม ซึ่งเป็นตัวแสดงว่าการเสริมแรงให้เงื่อนไขนั้น ๆ คงอยู่ การศึกษาพฤติกรรมในปัจจุบันนี้ควรลดความสำคัญของการควบคุมภายใน แต่ควรศึกษาถึง ตัวควบคุมภายนอกด้วย ตัวเสริมแรงต่าง ๆ การปฏิสัมพันธ์ของพฤติกรรมตามแนวคิดของแบนดู พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมนั้นไม่สามารถแยกออกจากกันได้ พฤติกรรมของบุคคลนั้นย่อมมีการปะทะสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม มนุษย์มักจะใช้สภาพเงื่อนไขของ สิ่งแวดล้อมซึ่งมีพฤติกรรมของมนุษย์และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีส่วน ในการตัดสินใจในพฤติกรรมครั้งต่อไปของมนุษย์

พฤติกรรมอาจเกิดขึ้นจากการเรียนรู้จากผลการตอบสนอง (Learning By Response) การเรียนรู้ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ส่วนใหญ่เป็นการเรียนรู้จากการมีประสบการณ์ว่าการกระทำใดจะก่อให้เกิดผลของการกระทำที่อาจเป็นทางบวกหรือลบ จากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตในแต่ละวันของมนุษย์ โดยจะเรียนรู้ว่าพฤติกรรมใดที่ทำไปแล้วไม่มีผลหรือทำแล้วได้ผลลบ ฉะนั้นพฤติกรรมจึงเกิดจากผลการกระทำโดยมนุษย์จะกระทำพฤติกรรมที่ให้ผลทางบวกและไม่กระทำพฤติกรรมให้ผลทางลบ การตอบสนองผลการกระทำนี้อาจมีลักษณะเป็น 3 รูปแบบคือ

1. ด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) ในการเรียนรู้บุคคลได้ เพียงแต่แสดงปฏิกิริยาตอบสนองเท่านั้น แต่ยังสังเกตผลของการกระทำนั้นด้วย จากการสังเกตผลของการกระทำจะทำให้บุคคลเลือกการตอบสนองที่เหมาะสมกับสภาพการณ์นั้น ๆ และข้อมูลที่ได้จะเป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมในสภาพการณ์อื่นในอนาคต

2. ด้านการจูงใจ (Motivation Function) การที่บุคคลมีความเชื่อในความคาดหวังของผลการกระทำก่อให้เกิดแรงจูงใจในการกระทำพฤติกรรมที่คาดหวังว่าจะได้รับผลของการกระทำที่พึงพอใจและเกิดแรงจูงใจต่ำในการกระทำพฤติกรรมที่คาดว่าจะได้รับผลของการกระทำที่ไม่พึงพอใจ

3. ด้านการเสริมแรง (Reinforcing Function) การที่บุคคลกระทำพฤติกรรมใด ๆ แล้วได้รับการเสริมแรง พฤติกรรมนั้นก็จะมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นหรือคงอยู่ การเสริมแรงจะมีประสิทธิภาพในการปรับพฤติกรรมก็ต่อเมื่อบุคคลตระหนักถึงเงื่อนไขการเสริมแรงว่าการตอบสนองอันใดที่จะนำไปสู่การเสริมแรง ถ้า ถ้าบุคคลไม่ตระหนักถึงเงื่อนไขการเสริมแรง การเสริมแรงนั้นก็อาจจะไม่มีอิทธิพลต่อการคงพฤติกรรมของบุคคลเลย

1.2.2 การกระตุ้นให้เกิดการปฏิบัติด้วยตนเอง (Behavioral self-control)

เหตุผลที่ต้องให้ผู้ป่วยเรียนรู้ถึงการควบคุมตนเองเพื่อให้มีการปฏิบัติด้านสุขภาพที่ถูกต้องด้วยตนเองนั้นเนื่องมาจากการที่บุคลากรด้านการแพทย์ไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมของผู้ป่วยได้ตลอดเวลา จึงต้องอาศัยแรงเสริมจากเจ้าหน้าที่เพื่อให้มีการปฏิบัติที่ถูกต้อง ส่วนโปรแกรมที่จัดขึ้นเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้น จะมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้ป่วยเข้ามามีส่วนร่วมด้วย ตลอดจนให้รางวัลและการลงโทษ ซึ่งหลักการทางพฤติกรรมกล่าวว่าพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการกระตุ้นจากสิ่งเร้าภายนอกและผลที่ได้รับจากการปฏิบัติจะเป็นเงื่อนไขให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อไปเมื่อได้รับรางวัลและจะหยุดแสดงพฤติกรรมถ้าถูกลงโทษ ดังนั้น การที่

พฤติกรรมใหม่แล้วจะต้องมีการเสริมแรงตนเอง (Self-reinforcement) อย่างสม่ำเสมอเพื่อคงพฤติกรรมนั้นไว้โดยไม่กลับไปมีพฤติกรรมเดิมอีกแต่อย่างไรก็ตามผู้ป่วยโดยทั่วไปนั้นถึงแม้จะรู้ว่าพฤติกรรมบางอย่างเป็นสิ่งไม่ดี แต่ยังคงขาดความระมัดระวังไปกระทำพฤติกรรมนั้นอีก ดังนั้นสิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคือการกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนของการปฏิบัติและสนับสนุนให้ผู้ป่วยพัฒนาทักษะในทุก ๆ ด้าน เพื่อให้สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านสุขภาพที่ไม่ถูกต้องด้วยตนเอง ซึ่งวิธีการที่จะช่วยให้ผู้ป่วยมีการปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมด้านสุขภาพด้วยตนเองนั้นมีหลายวิธีได้แก่ การสร้างพันธะสัญญา (Contingency Contracting) การปรับแผนการรักษาของผู้ป่วย (Tailoring the regimen) การวางแผนให้แรงเสริมตามแผนการรักษา (Graduated Regimen implementation) และวิธีการกระตุ้นเตือน (Prompts and Reminder) ก็เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ป่วยมีการปฏิบัติด้านสุขภาพด้วยตนเอง

1.2.3 การกระตุ้นเตือน

การกระตุ้นเตือนเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยให้เกิดพฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้โดยกาเตือนความจำให้บุคคลนั้นได้เริ่มกระทำพฤติกรรม การกระตุ้นเตือนนั้นจะกระทำโดยตนเองหรือบุคคลอื่นก็ได้ โดยอาจจะเป็นการเตือนทางโทรศัพท์ ไปรษณียบัตร หรือการเตือนตนเองด้วยข้อความสั้น ๆ ก็ได้ ได้มีการศึกษาถึงประสิทธิผลของการกระตุ้นเตือนให้เกิดพฤติกรรมสุขภาพเรื่องมาตรวจตามนัด พบว่าการเตือนด้วยไปรษณียบัตรได้ผลมากในผู้ป่วยแผนกเด็ก

1.2.4 การดำเนินการและเทคนิคการฝึกอบรม

วินัย วีระพัฒนานนท์ (อ้างถึงใน เสน่ห์ แสงเงิน, 2541 : 35) ได้กล่าวถึงการดำเนินการฝึกอบรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้จะต้องคำนึงถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้แก่การบริหารโครงการฝึกอบรม ผู้ให้การอบรม ผู้เข้ารับการอบรม สื่อ อุปกรณ์และเทคนิคการฝึกอบรม วิธีดำเนินการฝึกอบรมที่เหมาะสมจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้

1. การเลือกวิธีการสอนให้สอดคล้องกับเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายของแต่ละวิชานั้น
2. เนื้อหา การเลือกวิชาการสอนต้องพิจารณาดูเนื้อหาที่จะสอนด้วยว่าจะนำวิธีการสอนอย่างไรมาใช้สอนเนื้อหาอย่างนั้นได้บ้าง แล้วจึงค่อยนำเอาวิธีการเหมาะสมที่สุดมาใช้

3. ผู้เรียน พิจารณาถึงตัวผู้เรียนมีส่วนสำคัญมากในการเลือกสอน เพราะมีผู้เรียนแต่ละวัฒนธรรมแต่ละวัยและแต่ละระดับความรู้ ย่อมมีความสนใจความต้องการและวิธีการเรียนรู้เรื่องใด ๆ แตกต่างกัน

4. ผู้สอน พิจารณาความสามารถความถนัดของแต่ละคนในการสอน เรื่องเดียวกัน บางคนอาจใช้วิธีการบรรยายก็มีคนสนใจฟังและสามารถโน้มน้าวให้ผู้เรียนสามารถ ค่อยตามได้แต่บางคนอาจใช้ไม่ได้ผลเลยก็ได้ น้อย ศิริโชติ (อ้างถึงโน เสน่ห์ แสงเงิน, 2541 : 36) ได้แบ่งเทคนิคการฝึกอบรมไว้ 4 ประเภท คือ

1. ประเภทบรรยาย โดยผู้ทรงคุณวุฒิ การอบรมประเภทนี้เป็นการสอน เนื้อหาทางวาจาตามที่ได้เตรียมมาอย่างรอบคอบ การบรรยายเหมาะสมสำหรับการนำเสนอ ข้อคิดเห็นหรือเล่าประสบการณ์

2. ประเภทให้ผู้เข้ารับการอบรมมีส่วนร่วม เป็นวิธีการที่เปิดโอกาสให้ผู้ เข้ารับการฝึกอบรม ร่วมกันเสนอความคิดเห็นอย่างเป็นกันเอง เช่น สัมมนา การอภิปรายกลุ่ม การประชุมระดมความคิด การแสดงบทบาทสมมุติ การศึกษาเฉพาะกรณี การใช้เวลาซักถาม การสัมภาษณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การทัศนศึกษา

3. ประเภทพัฒนาเฉพาะตัวบุคคล เช่น การสอนแบบสำเร็จรูป การสอน แนะแนว เป็นต้น

4. ประเภทใช้สื่อการอบรม เช่น การใช้สไลด์ วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ แผ่นภาพ โปสเตอร์ เป็นต้น

1.2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา

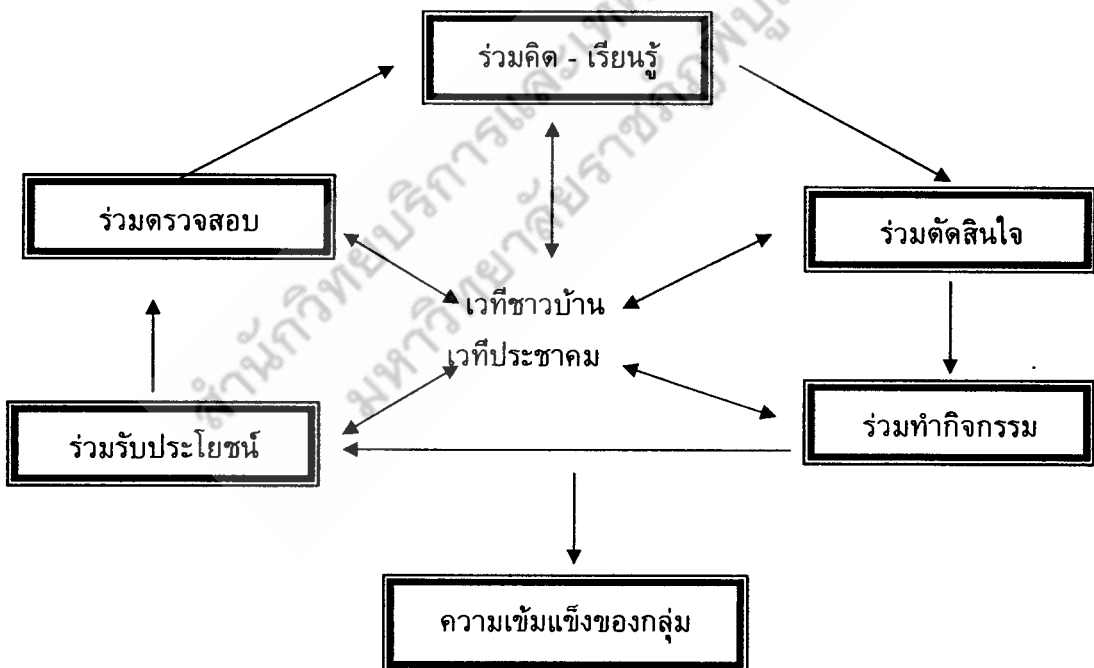
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนา หมายถึง กระบวนการที่รัฐบาล ทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปส่วนบุคคล กลุ่มคน ชุมชน สมาคม มูลนิธิ และองค์กรอาสาสมัครต่าง ๆ ให้เข้ามาร่วมในการดำเนินงานเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือหลายเรื่องร่วมกัน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนด โดยการมีส่วนร่วมใน ลักษณะ ดังนี้

1. ร่วมศึกษาค้นคว้าปัญหา สาเหตุและความต้องการที่เกิดขึ้นในชุมชน
2. ร่วมคิด และสร้างรูปแบบวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วม วางนโยบายแผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่จำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
4. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

5. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงานที่วางไว้
6. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมาย
7. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมิน และซ่อมบำรุงโครงการ

1.2.6 การจัดเวทีประชาคม

กิ่งแก้ว อินทวง และคณะ (2542 : 2) กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมด้วยการจัดเวทีประชาคม ไว้ว่า การจัดเวทีประชาคมเป็นวิธีการรวมตัวกันของกลุ่มคนเพื่อการทำงานร่วมกัน ตั้งแต่การร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันทำกิจกรรม ร่วมกับประโยชน์ ร่วมติดตาม ตรวจสอบ เพื่อให้บรรลุตามที่ประชาคมได้ตั้งเป้าหมายไว้ เพื่อฉีกกำลังของทุกฝ่ายอย่างหลากหลาย มารวมกัน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ด้วยการรวมตัวกัน คิดวิเคราะห์ปัญหา สร้างเป้าหมายกำหนดทิศทางและวางแผนพัฒนาหมู่บ้าน ตำบล ตามแนวทาง ดังนี้

ภาพที่ 5 แนวคิดการจัดเวทีประชาคม

1.2.6 เทคนิคการมีส่วนร่วมแบบ A.I.C

ไพศาล ธีวรงค์ชัย และคณะ (2544 : 35 – 39) กล่าวว่า เทคนิค A.I.C เป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยใช้เทคนิควิธีการเพื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมเห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา การค้นหาการมองเห็นศักยภาพของตนเอง การพึ่งพาตนเองเพื่อนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืน ซึ่งเทคนิคการมีส่วนร่วมแบบ A.I.C มีขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการแสวงหาความรู้ คือขั้นตอนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ขั้นตอนนี้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมประชุมทุกคนแสดงข้อคิดเห็นรับฟังและหาข้อสรุปร่วมกันอย่างเป็นประชาธิปไตย โดยใช้การวาดรูปเป็นสื่อการแสดงข้อคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ

- 1.1 การวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านในปัจจุบัน
 - 1.2 การกำหนดอนาคตหมู่บ้านว่าต้องการพัฒนาในทิศทางใด
- ข้อสังเกต ก่อนที่จะมีการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน อาจให้ผู้เข้าร่วมประชุมเล่าถึงภาพในอดีตก่อนก็ได้

2. ขั้นตอนการสร้างแนวทางพัฒนา คือ ขั้นตอนการหาวิธีการที่จะทำให้สามารถพัฒนาหมู่บ้านได้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เป็นช่วงการหาวิธีการในการพัฒนา และการค้นหาเหตุผล เพื่อจัดลำดับความสำคัญตามความคิดเห็นของกลุ่มเข้าร่วมประชุม แบบออกเป็น 2 ช่วง คือ

- 2.1 การคิดโครงการที่จะให้บรรลุวัตถุประสงค์
- 2.2 การจัดลำดับความสำคัญของโครงการ โดยแยกออกเป็น 3

ประเภท

- 2.2.1 กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเอง
- 2.2.2 กิจกรรมหรือโครงการที่ชาวบ้านทำเองบางส่วนและขอความช่วยเหลือจากแหล่งทุนภายนอก
- 2.2.3 กิจกรรมหรือโครงการที่สามารถขอจากรัฐบาล

3. ขั้นตอนการสร้างแนวปฏิบัติ คือ การนำเอาโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ มาสู่การจัดกลุ่มผู้รับผิดชอบ ดำเนินงานแต่ละโครงการหรือกิจกรรมแบ่งเป็น 2 ช่วง

- 3.1 การแบ่งกลุ่มรับผิดชอบ
- 3.2 การตกลงรายละเอียดในการดำเนินงาน

จากแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม จะเห็นได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนนี้ จะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาข้อมูล เพื่อหาปัญหาสาเหตุ และหาแนวทางแก้ไข โดยการจัดทำเป็นแผนดำเนินการ ดำเนินการตามแผน และ

มีการติดตามประเมินผล เพื่อประโยชน์ของประชาชนเอง หรือสามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมก็คือ "การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์"

1.2.7 การมีส่วนร่วมของภาครัฐและเอกชน

สิ่งปนเปื้อนในอาหารมีทั้งสิ่งมีชีวิต คือ จุลนทรีย์ และสารเคมีต่างๆ การปนเปื้อนเกิดจากธรรมชาติ จากที่มนุษย์นำสารเคมีมาใช้ทางการเกษตรและอุตสาหกรรม จากกระบวนการปรุงอาหาร ในประเทศมีการควบคุมสารปนเปื้อน โดยกำหนดออกเป็นกฎหมาย แล้วหลายชนิดมีการตรวจสอบติดตามโดยกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ และมีการศึกษาวิจัยสารปนเปื้อนอื่นๆ โดยหน่วยงานอื่นอีกหลายแห่งรวมทั้งมหาวิทยาลัย ผลการติดตามและศึกษาวิจัยสิ่งที่ควรดำเนินการต่อไปเพื่อให้อาหารมีความปลอดภัยจากสารปนเปื้อนมากยิ่งขึ้นภาครัฐและเอกชน ควรมีการร่วมมือกันดังนี้

ภาครัฐ ร่วมปรับปรุงระบบการควบคุมและการตรวจสอบติดตามสารพิษ และสิ่งปนเปื้อนในอาหาร โดย

1. เพิ่มหรือปรับปรุงค่ากำหนดสารปนเปื้อนในอาหาร เช่น เพิ่มสารกำจัดศัตรูพืชให้สอดคล้องกับชนิดสารที่มีการใช้ในประเทศ กำหนดค่ายาสัตว์ตกค้างในเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

2. ตรวจสอบหาสารพิษในสัตว์น้ำ โดยเฉพาะ PSP บริเวณที่มีการเลี้ยงหอยอย่างเสมอเพื่อเฝ้าระวังภัยล่วงหน้า

3. ปรับแผนการติดตามตรวจสอบของระบบการคุ้มครองผู้บริโภค ของกระทรวงสาธารณสุข และระบบข้อมูล ผลงาน และรายการด้านระบาดวิทยา ให้สามารถสรุปการวางแผนในอนาคตได้ตามระดับความสำคัญและความรุนแรงของปัญหา

4. พัฒนาวิธีการตรวจสอบสารพิษทางห้องปฏิบัติการให้ได้ผลรวดเร็ว แม่นยำ และควบคุมชนิดสารพิษและสิ่งปนเปื้อนได้มากขึ้น

นอกจากนั้นมีการเพิ่มการดูแลหาบเร่งแหล่งลอบที่จำหน่ายในชุมชน โรงเรียน และร้านอาหารต่างๆ ศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับการลดสารปนเปื้อนของสิ่งมีชีวิตในอาหารโดยเฉพาะสารพิษจากกรรมวิธีการผลิต ทั้งการผลิตตามวิธีดั้งเดิมและแบบใหม่โดยเฉพาะการผลิตที่ต้องใช้เทคนิควิศวกรรม ศึกษาการปนเปื้อนของสารเคมีตามธรรมชาติในพืชและสัตว์ สารเคมีที่ใช้ในอุตสาหกรรมอื่นๆ ที่นอกเหนือจากพีซีบี และทีโอซีพี เช่น สารจากกิจการการปิโตรเคมี ศึกษาการลดสารปนเปื้อนจากจุลินทรีย์ และสารเคมีอื่นๆ ในอาหารที่ผลิตอุตสาหกรรม และระดับครัวเรือนโดยใช้หลัก hazard analysis critical control point ตลอดจนการศึกษาเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร การผลิตอาหารเป็นกิจกรรมในลักษณะสาขา

การปนเปื้อนเกิดได้จากวัตถุดิบ สิ่งแวดล้อม และระหว่างการผลิต การจำหน่าย การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรมกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและพลังงาน กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงพาณิชย์ จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะควบคุมความปลอดภัยอาหารได้ตลอดวงจร โดยเฉพาะสารพิษที่ปนเปื้อนในวงจรอาหารจากสิ่งแวดล้อม ควรมีการติดตามให้ทราบขนาด และความรุนแรงของปัญหาในสิ่งแวดล้อม เพื่อวางแผนการเฝ้าระวังอาหารอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด พัฒนาเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายให้มีความรู้ทันสมัย มีทัศนคติที่รับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น ให้ความรู้แก่ผู้ผลิต และผู้บริโภคด้านการเลือกซื้อ การเก็บรักษา และการ หุงต้มที่ถูกต้องสุขลักษณะ

ภาคเอกชน

1. ผู้ผลิตระดับอุตสาหกรรมควรมีการวิจัยพัฒนา และมีขบวนการประกันคุณภาพผลิตภัณฑ์ของตนเองก่อนออกจำหน่าย

2. ให้ความรู้แก่ผู้แก่ผู้จำหน่ายในเรื่องวิธีการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์เพื่อรักษาสภาพอาหารให้ปลอดภัยจนถึงมือผู้บริโภค

3. ให้ความแก่ผู้บริโภคในการเลือกซื้อสินค้า การนำผลิตสินค้าไปปรุงหรือหุงต้ม เพื่อบริโภคให้ถูกวิธี

ผู้บริโภคหรือภาคประชาชน

1. การเลือกซื้ออาหารควรให้ความสำคัญด้านความสะอาดปลอดภัยมากกว่าความสวยงาม หรือรสชาติ

2. หลีกเลี่ยงการบริโภคอาหารดิบ หรืออาหารดิบๆ สุกๆ โดยเฉพาะอาหารประเภทเนื้อสัตว์ สัตว์ทะเล อาหารขึ้นรา ผักที่มีลักษณะผิดปกติภายนอกที่มีลวดลายและสีเข้ม

3. สนใจติดตามข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐบาลและผู้ผลิต เพื่อให้สามารถพิทักษ์ตนเองได้ระดับหนึ่งในการป้องกันไม่ให้เกิดอันตรายจากการบริโภคสารปนเปื้อนที่ตกค้างในอาหาร

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สัมฤทธิ์ ทองศรีวงศ์ และคณะ (2536 : 39) วิเคราะห์สถานการณ์งานสุขาภิบาลอาหารในช่วง 5 ปี ตามแผนพัฒนาสาธารณสุขแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (2530-2534) ภาคเหนือตอนล่าง พบว่าการปรับปรุงร้านอาหาร โรงอาหารในโรงเรียนให้ได้มาตรฐานกรมอนามัย ทำได้ตามเป้าหมาย การเฝ้าระวังสภาวะสุขาภิบาลอาหารโดยการภาชนะอุปกรณ์ ตัวอย่างอาหารยังไม่ได้ตามมาตรฐานซึ่งปัญหาอุปสรรคเกิดจากทั้งทางภาครัฐ ผู้ประกอบการร้านอาหาร การรณรงค์ให้ประชาชนเห็น

ความสำคัญของงานสุขาภิบาลอาหาร มีความจำเป็นอย่างต่อเนื่อง เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งจะนำไปสู่การที่โรคที่เกิดจากอาหารเป็นสื่อลดลง ซึ่งควรมีการรณรงค์สร้างจิตสำนึกของเจ้าของและผู้ประกอบการร้านอาหารให้มีการปฏิบัติที่ถูกสุขลักษณะ เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค

สัมฤทธิ์ ทองศรีวงศ์ และคณะ (2536 : 36) ศึกษาสภาวะการสุขาภิบาลอาหารแผงลอย ตามจำหน่ายอาหารในเขตภาคเหนือตอนกลาง พบว่า การรณรงค์มีผลกระทบต่อ การปรับปรุงแผงลอยประเภทอาหารคาว และประเภทอาหารหวานและเครื่องดื่ม แต่การรณรงค์ไม่มีผลต่อการปรับปรุงแผงลอยประเภทขนมถาด การกำหนดมาตรฐานสำหรับแผงลอยแต่ละประเภทอาหารที่ชัดเจนจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแผงลอย ก่อนการรณรงค์มีแผงลอยได้มาตรฐาน 29 แผง คิดเป็นร้อยละ 12.08 หลังรณรงค์มีแผงลอยถูกต้อง ได้มาตรฐาน จำนวน 48 แผง คิดเป็นร้อยละ 21.24

นันทกา หนูเทพ (2537 : 30) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการร้านค้า แผงลอยจำหน่ายอาหารต่อการดำเนินงานสุขาภิบาลอาหาร ในเขตเทศบาลเมืองลพบุรี พบว่าการกระตุ้นให้ผู้ประกอบการค้าแผงลอยจำหน่ายอาหารตื่นตัวอยู่เสมอ โดยการนิเทศติดตามให้คำแนะนำโดยเจ้าหน้าที่ เนื่องจากการดำเนินงานส่วนใหญ่จะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรม จำเป็นต้องติดตามเป็นช่วงสม่ำเสมอ และควรมีการประชาสัมพันธ์สู่ผู้บริโภคให้ตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องการบริการ อาหารที่สะอาด ปลอดภัย เลือกซื้ออาหารจากแผงลอยที่ถูกสุขลักษณะ

สุชน เฟ็งคัม และคณะ (2544 : 36) วิเคราะห์สถานการณ์สุขาภิบาลอาหารส่งเสริมการท่องเที่ยว สนับสนุนเศรษฐกิจไทย พื้นที่เขต 9 ปี 2542 - 2544 พบว่าร้านอาหาร แผงลอย ได้มาตรฐานทางด้านกายภาพยังอยู่ในระดับต่ำ ความครอบคลุมของสถานประกอบการยังไม่กระจายตัว ส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เขตเมือง หรือเขตเทศบาล โดยปัจจัยที่ไม่ผ่านเกณฑ์มากที่สุดคือ ผลแบคทีเรียเกินมาตรฐาน ร้อยละ 62 % ซึ่งส่วนใหญ่ผลตรวจทางแบคทีเรียไม่ผ่านเกณฑ์ เกิน 1 ตัวอย่าง / ร้าน ในส่วนปัจจัยทางด้านกายภาพ พบร้อยละ 10 % ซึ่งไม่ผ่านเกณฑ์ส่วนใหญ่ คือ ผู้สัมผัสอาหารไม่สวมหมวก เน็ดคลุมผม ร้อยละ 79 ซึ่งหลังจากมีการติดตามให้คำแนะนำผู้ประกอบการมีการปรับเปลี่ยนที่ถูกต้อง

พาสนา ชมกลิ่น และจิรพรรณ พรหมลิขิตชัย (2546) การศึกษาสถานการณ์ ข้อมูลงานสุขาภิบาลอาหารและน้ำกรณีศึกษาพื้นที่อำเภอเกาะสมุย และปริมณฑล จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่เกาะ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของประเทศไทย ซึ่งได้ดำเนินการสำรวจข้อมูลและจัดเก็บค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ (ละติจูด, ลองจิจูด) ในเขตเทศบาลตำบลเกาะสมุย อำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 7 ตำบล ประกอบด้วย ข้อมูลสถานประกอบการทั่วไป ร้านอาหารและแผงลอยจำหน่ายอาหาร การเจ็บป่วยด้วยโรคที่เกิดจากอาหาร

และน้ำเป็นสื่อ เพื่อนำไปเป็นข้อมูลนำเข้าในการพัฒนาระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ สำหรับบริการแก่ประชาชน และนักท่องเที่ยวในพื้นที่เกาะสมุย ดังมีผลการสำรวจ ดังนี้ร้านอาหารและแผงลอยจำหน่ายอาหาร มีจำนวน 429 แห่ง และ 69 แห่ง คิดเป็น 86.14% และ 13.86% และจากผลสำรวจพบว่า ร้านอาหารในพื้นที่ที่ปรับปรุงได้ตามมาตรฐานท้องถิ่น จำนวน 259 แห่ง และปรับปรุงได้ตามมาตรฐาน Clean Food Good Taste จำนวน 132 แห่ง ส่วนแผงลอยจำหน่ายอาหารในพื้นที่ ที่ปรับปรุงได้ตามมาตรฐานท้องถิ่น จำนวน 6 แห่ง และปรับปรุงได้ตามมาตรฐาน Clean Food Good Taste จำนวน 1 แห่ง

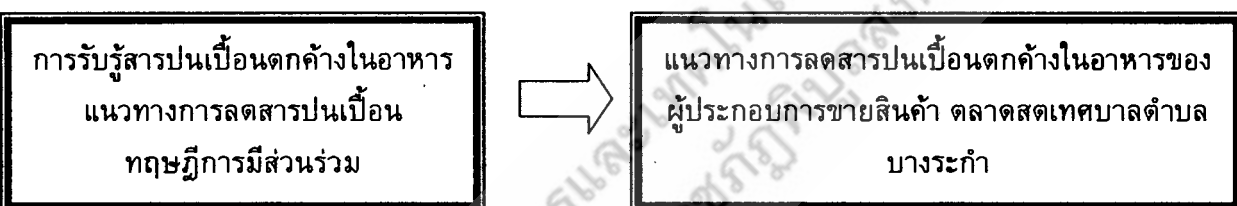
ศากุน เอี่ยมศิลา โครงการศึกษาการจัดการสุขาภิบาลอาหารและน้ำบริโภคในโรงเรียน ผลการศึกษาการจัดการสุขาภิบาลอาหารในโรงเรียนพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่าโรงเรียนส่วนมากมีโรงอาหาร และการจัดบริการอาหารโรงเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการ โดยการจ้างแม่ครัวเพื่อประกอบอาหาร ล้างภาชนะและอุปกรณ์ และเป็นผู้ดูแลทำความสะอาดโรงอาหาร ซึ่งจากการสำรวจโรงอาหารตามแบบ สอรร. 7 พบว่า โรงเรียนในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีโรงอาหารที่ผ่านมาตรฐานร้อยละ 45.00 และร้อยละ 54.50 ไม่ผ่านเกณฑ์ในเรื่องการปกปิดและการรั่วซึมของถังขยะ สำหรับโรงเรียนในพื้นที่จังหวัดต่างๆ พบว่าโรงเรียนส่วนมากมีโรงอาหาร การจัดบริการอาหารโรงเรียนจะเป็นผู้ดำเนินการเอง โดยการจ้างแม่ครัวเพื่อประกอบอาหาร ล้างภาชนะและอุปกรณ์เช่นเดียวกัน ในส่วนของการดูแลทำความสะอาดโรงอาหารส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของนักเรียนซึ่งจากการสำรวจโรงอาหารตามแบบ สอรร.7 พบว่า โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดต่างๆ มีโรงอาหารที่ผ่านมาตรฐานร้อยละ 17.29 ซึ่งส่วนมากไม่ผ่านเกณฑ์ จากสาเหตุการรั่วซึมของถังขยะ ท่อหรือรางระบายน้ำมีสภาพไม่ดี ไม่มีท่อหรือทางระบายน้ำจากห้องครัวและที่ล้างภาชนะอุปกรณ์ลงท่อระบายหรือแหล่งบำบัดทำให้มีการระบายน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะโดยตรง และตู้ใส่อาหารที่ปรุงสำเร็จแล้วไม่มีกระจกปิด

สมโภชน์ ศรีวัชร (2547) การศึกษารูปแบบการเฝ้าระวังความปลอดภัยของอาหาร ในการเฝ้าระวังความปลอดภัย ของอาหารที่มีบริการในห้างสรรพสินค้า ด้วยแบบสำรวจมาตรฐานของกรมอนามัย พร้อมกับเก็บตัวอย่างอาหาร ตรวจวิเคราะห์โคลิฟอร์มแบคทีเรียขั้นต้น ด้วยแบบสำรวจมาตรฐานของกรมอนามัย ผลการศึกษา พบว่า สถานที่จำหน่ายอาหารผ่านเกณฑ์ทางกายภาพ ร้อยละ 58.0 เกณฑ์ที่ไม่ผ่านมากที่สุด คือ การปกปิดอาหาร และการใช้งานถังขยะไม่ถูกวิธีการตรวจวิเคราะห์ทางจุลินทรีย์ด้วย si-2 ตรวจยืนยันโดยวิธี Total Coliform Plate Count และตรวจยืนยันโดยวิธี MPN Coliform พบผลบวก ร้อยละ 31.15, 14.7 และ 19.2 ของตัวอย่างที่ตรวจตามลำดับ ผลวิเคราะห์สภาพปัญหา และวิเคราะห์ CCP พบว่า ปัญหาที่ต้องแก้ไขส่วนใหญ่เป็นเรื่องของพฤติกรรมของผู้สัมผัสอาหาร และดำเนินการแก้ไข โดยการฝึกอบรม และระดมความร่วมมือ ร่วมกัน ในการกำหนดวิธีปฏิบัติ โดยกลุ่มของตนเอง และกำหนดมาตรการในการติดตามผลทุก

3 เดือน การติดตามให้เน้นนักสำรวจทางกายภาพ ร่วมกับใช้ชุดทดสอบ SI-2 ที่ CCP ที่มีผลการวิเคราะห์อาหาร โดยวิธีมาตรฐานเป็นบวก

3. กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสารปนเปื้อนที่ตกค้างในอาหาร และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า การที่จะลดปริมาณสารปนเปื้อนที่ตกค้างในอาหารของผู้ประกอบการขายอาหารได้นั้น ต้องอาศัยกระบวนการเรียนรู้เรื่องสารปนเปื้อนที่ตกค้างในอาหาร และแนวความคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา มาประกอบแนวทาง ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีแนวคิดในการวิจัยตามกรอบแนวคิดดังภาพที่ 5

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย